

УДК 351.741

В. Г. Фатхутдінов

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З НЕДЕРЖАВНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Суб'єкти громадської безпеки поділяються на державні та недержавні.

Недержавні суб'єкти (охоронні й детективні структури, аналітичні центри, інформаційні служби, навчальні, консультаційні тощо) почали створюватись паралельно з державними з початком ринкових реформ в Україні.

Сьогодні система недержавної безпеки передбачає практично повний комплекс послуг у сфері організації захисту підприємництва та бізнесу, а саме: фізичну охорону об'єктів і суб'єктів господарювання, супровід вантажів, технічний захист від несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації, проведення бухгалтерського, кадрового, енергетичного та інших видів аудиту, надання інформаційно-аналітичних консалтингових послуг у сфері безпеки, юридичної допомоги й консультацій, організація захисту комерційної таємниці, надання послуг з перепідготовки фахівців в інформаційно-аналітичній сфері, методичної допомоги в організації та розвитку діяльності служб безпеки, боротьбі з рейдерством тощо.

Водночас, як засвідчує досвід організації та проведення в Україні й Польщі футбольних матчів у межах «Євро-2012», функціонування недержавної системи громадської безпеки пов'язано з певними труднощами.

Мета статті – визначити засади взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами щодо забезпечення громадської безпеки; з'ясувати напрями щодо поліпшення взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами; розкрити зміст кадрової, інформаційної, організаційної й технічної взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з проведенням футбольних матчів покладається на: 1) оператора спортивної споруди; 2) організатора футбольного матчу; 3) спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; 4) футбольні клуби; 5) місцеву державну адміністрацію й органи місцевого самоврядування.

Оператор спортивної споруди відповідає за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки щодо відповідності спортивної споруди вимогам і критеріям, установленим відповідно до закону; організацію й контроль за поведінкою осіб, які перебувають на території спортивної споруди; створення належних умов для діяльності спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Організатор футбольного матчу відповідає за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в частині координації діяльності з підготовки й проведення футбольного матчу, узгодження місця й часу проведення футбольного матчу; встанов-

лення контрольно-перепускного режиму; дотримання умов щодо безпечного розміщення груп глядачів; дотримання глядачами правил поведінки.

Спеціальні суб'єкти забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, відповідно до визначеної законодавством компетенції та в установленому порядку, забезпечують додержання громадського порядку під час підготовки і проведення футбольного матчу, у тому числі контроль за прибуттям, розміщенням і відбуттям глядачів; ужиття до осіб, які вчиняють правопорушення, передбачених законодавством заходів; своєчасне реагування на надзвичайні ситуації та пожежі.

До обов'язків *футбольного клубу*, який бере участь у матчі, належить таке: завчасне повідомлення органів внутрішніх справ і приймаючого футбольного клубу про організований виїзд глядачів із зазначенням їх кількості, видів транспортних засобів, дня та часу виїзду і прибуття; проведення в день, що передує футбольному матчу, або в день його проведення працівником служби безпеки футбольного клубу з обслуговуючим персоналом (волонтерами, стюардами, контролерами), залученим до забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, інструктажу з метою їх ознайомлення з планом спортивної споруди й визначення порядку дій у разі виникнення пожежі, іншої надзвичайної ситуації.

Місцева державна адміністрація в межах, визначених Конституцією й законами України, здійснює на відповідній території державний контроль за додержанням громадського порядку у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів, фінансування заходів, пов'язаних з охороною громадського порядку, а також реалізує інші передбачені законом повноваження щодо забезпечення громадського порядку, зокрема сприяє діяльності аварійно-рятувальних служб відповідно до закону.

Органи місцевого самоврядування реалізують передбачені законом повноваження щодо забезпечення законності й правопорядку, у тому числі здійснюють у встановленому законом порядку контроль за забезпеченням громадського порядку під час проведення футбольних матчів, а також уживають необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону.

Попри чітке визначення обов'язків кожного із суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, під час проведення футбольних матчів у межах «Євро-2012» одним із найбільш важливих стало питання *організації взаємодії* між зазначеними суб'єктами. Найяскравіше цю проблему можна проілюструвати на прикладі загальновідомих подій у Польщі, коли місцева поліція та недержавні служби безпеки не змогли запобігти масовим бійкам між уболівальниками збірних команд Росії й Польщі.

Власне поняття взаємодії можна визначити як проведену в певних правових та організаційних формах спільну, узгоджену за метою, часом і місцем діяльність недержавних структур та органів внутрішніх справ для убезпечення особи й захисту власності [1, с. 4].

У чинному законодавстві питання взаємодії між недержавними органами та правоохоронними органами України у сфері охорони громадського порядку, на нашу думку, деталізовано недостатньо.

Так, повертаючись до питання забезпечення громадського порядку під час проведення футбольних матчів, згідно зі ст. 16 Закону України «Про особливості

забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», якою визначено порядок взаємодії суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою і проведенням футбольного матчу, встановлено лише, що для взаємодії сил і засобів, які залучаються з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольного матчу, утворюється координаційний штаб у складі представників його організатора, органів внутрішніх справ (Служби безпеки України, Управління державної охорони України, якщо заплановано участь осіб, щодо яких здійснюється державна охорона), підрозділів цивільного захисту, органів державного нагляду у сфері пожежної й техногенної безпеки, служби безпеки спортивної споруди (футбольного клубу), оператора спортивної споруди, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування, органу охорони здоров'я, інших осіб.

Отже, напрямами щодо поліпшення взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами є такі: а) сприймання населення як партнера поліції й повноправного учасника діяльності з покращення її роботи; б) підвищення рівня професійної компетентності поліцейських, що дасть змогу впливати на громадську думку про загальну роботу поліції; в) зміцнення взаємодії з органами місцевого самоврядування; г) залучення громадян і громадських об'єднань до профілактики правопорушень; д) розвиток «громадських консультацій», що сприяє кращому поінформуванню суспільства щодо пріоритетів поліцейської діяльності й формування громадської думки стосовно актуальних проблем у правоохоронній сфері.

Отже, взаємодія недержавних служб безпеки з правоохоронними органами у сфері забезпечення громадської безпеки може відбуватися за такими напрямами:

– *кадрова взаємодія* – перевірка правоохоронними органами кандидатів на роботу, повідомлення підприємців про порушення конкретними особами, підготовка за допомогою правоохоронних органів працівників служб безпеки;

– *інформаційна взаємодія* – обмін інформацією про способи вчинення протиправних дій, потенційно небезпечних осіб, осіб, які перебувають у розшуку;

– *організаційна взаємодія* – створення системи спільної протидії незаконній діяльності з боку фізичних і юридичних осіб;

– *технічна взаємодія* – надання технічних засобів для виконання чітко визначених завдань на певний визначений термін.

Особливо вагоме значення для мінімізації негативних наслідків загроз, які виникли, має своєчасне й оперативне інформування поліції про виявлення правопорушень загалом і злочинів зокрема.

Метою взаємодії правоохоронних органів і недержавних організацій безпеки є зниження рівня криміногенної напруженості в суспільстві в результаті найбільш оптимального використання потенціалу недержавних служб безпеки для забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю [2].

На реалізацію мети спрямоване вирішення завдань щодо вдосконалення законодавства в галузі функціонування недержавних служб безпеки та практики його застосування; – підвищення ефективності контролю за діяльністю недержавних служб безпеки; профілактики порушень, пов'язаних із недостатньою кваліфікацією

керівників недержавних служб безпеки; витіснення та профілактики проникнення кримінальних елементів у сферу недержавних служб безпеки [2].

Причому основними принципами співробітництва правоохоронних органів і недержавних служб безпеки у сфері охорони громадського порядку мають стати законність, добровільність, договірний характер, взаємовигідність, невтручання у внутрішні справи один одного.

Функціонування недержавних суб'єктів у системі громадської безпеки є індикатором розвитку інститутів громадянського суспільства.

На недержавні суб'єкти може бути покладено такі функції: виявлення дій джерел небезпеки, загроз громадській безпеці та запобігання їм; залучення широких верств населення до процесу забезпечення громадської безпеки; формування ідеології безпеки; здійснення пропаганди громадянського спокою та злагоди; розвиток громадянської самосвідомості, патріотизму; забезпечення погодженого функціонування державної й недержавних підсистем громадської безпеки; здійснення ефективного на підставі норм права громадського контролю за діяльністю як недержавної, так і державної систем безпеки; реалізація комплексу інформаційних заходів, спрямованих на формування позитивного іміджу та репутації України, її силових і правоохоронних органів, органів центральної виконавчої влади як єдиного організму.

Головне призначення недержавних суб'єктів, які доцільно об'єднати в недержавну систему безпеки, полягає в тому, щоб якомога надійніше захистити особу, суспільство та державу від можливих небезпек і загроз, сприяти формуванню й утвердженню національної самоідентичності на основі національних цінностей, національної ідеї та національних інтересів і на їхній основі національної ідеології; гармонізувати інтереси людини, суспільства й держави.

Доцільно констатувати існування гіпертрофованого уявлення про національну систему безпеки як безпосередньо в населення, так і в деяких посадових осіб держави, які вбачають у ній певного конкурента, а то й узагалі зброю опозиції. Причому це відбувається не без допомоги так званих західних партнерів, які вимагали, наприклад, ліквідації Правого сектора, не забезпечуючи й не дотримуючись власних гарантій щодо безпеки України.

Україна має формувати цю підсистему відповідно до власних національних інтересів, а не через вимоги чи кон'юнктурні пропозиції окремих іноземних лідерів, які передусім обстоюють національні інтереси власної країни, а не опікуються добробутом України. Показовою в цьому контексті є позиція Гордона Брауна, який, представляючи інтереси Великої Британії, у листопаді 2015 року заявив про те, що ЄС не відповідає національним інтересам його країни, тому він не вбачає подальшої потреби за умови збереження певних тенденцій участі в ньому. Тому існування недержавної системи безпеки є одним із обов'язкових елементів ефективного функціонування системи забезпечення громадської безпеки.

Об'єктивно необхідним є визначення кола суб'єктів, які може бути включено до недержавної системи безпеки у сфері громадської безпеки. З урахуванням досвіду (сепаратизм, гібридні війни, організована діяльність незаконних військових формувань, системний бандитизм, піратство) до них можна включити:

– *органи місцевого самоврядування*. Саме ці органи відіграли ключову роль у сепаратизмі й частковій втраті контролю над державним кордоном і територіальною цілісністю;

– *недержавний (приватний) нотаріат*. За допомогою цих структур в АР Крим відбулося незаконне відчуження майна на користь держави-агресора;

– *адвокатура*, вдалі маніпуляції якої, зокрема використання заздалегідь недосконалого та помилкового Кримінального процесуального кодексу України, дали змогу, наприклад, створити умови для непритягнення до відповідальності тих осіб, які за достовірною оперативною інформацією причетні до сепаратизму;

– *недержавні спортивні організації, суб'єкти підприємницької діяльності, у яких, відповідно до КВЕД, визначено функції з підготовки, організації спортивних заходів, проведення змагань тощо*. Діяльність спортивного клубу «Оплот» є яскравим прикладом залучення спортивних організацій для силової реалізації протиправних сценаріїв вирішення конфліктів у державі. Такі організації та їхні спортсмени були використані для опору законним вимогам працівників правоохоронних органів, більше того, через діяльність саме цієї організації відбувалися криваві сутички й організовані акції непокорі законній владі;

– *недержавні суб'єкти, що надають послуги у сфері телекомунікаційних послуг*. Ця категорія суб'єктів є визначальною, оскільки саме через їхню ефективну підривну діяльність було заблоковано зв'язок у Криму, а згодом змінено провайдерів на тимчасово окупованих територіях Сходу України;

– *недержавні структури безпеки*. Саме ці структури стали вирішальними в протидії силовим структурам держави. Тому контроль над ними, їхнє залучення до забезпечення громадської безпеки є одним із етапних моментів формування системи громадської безпеки;

– *громадські об'єднання, окремі громадяни*. Досить вдало приховано інформацію про те, як напередодні виборів Росія через пороми навезла значну кількість людей для незаконного опитування, яке потім назвали референдумом, після якого відбулася анексія Криму;

– *козачі війська*, роль яких особливо актуалізувалася під час захоплення тогочасної міліції та СБУ в Луганській і Донецькій областях;

– *релігійні об'єднання*. Під час агресії Росії священники освячували зброю, натомість українські священники просили Бога про допомогу й закликали до миру.

Основними орієнтирами в напрямі вдосконалення адміністративно-правового регулювання недержавного контролю за забезпеченням громадської безпеки, що мають бути закріплені у відповідному нормативному документі, є такі:

1) відносини правоохоронних органів з громадою мають стати одним із базових орієнтирів у підготовці концепції з реформування правоохоронних органів, оскільки довіра та повага населення – дуже важливий ресурс не лише для профілактики злочинності, а й для ефективного розслідування злочинів. Цю стратегію визнано ефективною в усьому світі в умовах скорочення ресурсів;

2) принцип субсидіарності (організаційний і правовий принцип, за яким завдання повинні вирішуватися на найнижчому та віддаленому від центру рівні, на якому їх вирішення є можливим та ефективним) варто використовувати як другий базовий орієнтир під час реструктуризації системи правоохоронних органів. Це стосується як

перерозподілу повноважень між центральним і місцевим рівнями, так і відповідного перерозподілу ресурсів, які необхідні для їх виконання;

3) зміна акцентів і пріоритетів з боротьби на профілактику злочинності. Роль працівника поліції, його функції та індикатори оцінювання ефективності повинні формуватися, зважаючи на безпеку громади (зокрема її відчуття мешканцями), а не лише фокусуючись на покаранні та кількості розкритих чи задокументованих злочинів.

Висновки. Отже, напрямами щодо поліпшення взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами є такі: а) сприймання населення як партнера поліції й повноправного учасника діяльності з покращення її роботи; б) підвищення рівня професійної компетентності поліцейських, що дасть змогу впливати на громадську думку про загальну роботу поліції; в) зміцнення взаємодії з органами місцевого самоврядування; г) залучення громадян і громадських об'єднань до профілактики правопорушень; д) розвиток «громадських консультацій», що сприяє кращому поінформуванню суспільства щодо пріоритетів поліцейської діяльності й формування громадської думки стосовно актуальних проблем у правоохоронній сфері.

Література

1. Шелухін О.М. Вдосконалення взаємодії недержавних охоронних структур та служб безпеки з правоохоронними органами України. Часопис Академії адвокатури України. 2012. № 4. С. 1–8.

2. Громова О.М. Правове забезпечення захисту економічної безпеки суб'єктів господарювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Кривий Ріг, 2015. 19 с.

Анотація

Фатхутдінов В. Г. Взаємодія Національної поліції з недержавними суб'єктами щодо забезпечення громадської безпеки. – Стаття.

У науковій статті визначено засади взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами щодо забезпечення громадської безпеки. З'ясовано напрями щодо поліпшення взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами. Розкрито зміст кадрової, інформаційної, організаційної й технічної взаємодії Національної поліції з недержавними суб'єктами.

Ключові слова: громадська безпека, Національна поліція, недержавні суб'єкти, взаємодія, види взаємодії.

Аннотация

Фатхутдинов В. Г. Взаимодействие Национальной полиции с негосударственными субъектами по обеспечению общественной безопасности. – Статья.

В научной статье определены принципы взаимодействия Национальной полиции с негосударственными субъектами по обеспечению общественной безопасности. Установлены направления по улучшению взаимодействия Национальной полиции с негосударственными субъектами. Раскрыто содержание кадрового, информационного, организационного и технического взаимодействия Национальной полиции с негосударственными субъектами.

Ключевые слова: общественная безопасность, Национальная полиция, негосударственные субъекты, взаимодействие, виды взаимодействия.

Summary

Fatkhutdinov V. H. The interaction of the National Police with non-state actors on public safety. – Article.

In this scientific article, the principles of interaction of the National Police with non-state actors regarding public safety are defined. Determined directions for improving the interaction of the National Police with non-state actors. The content of personnel, informational, organizational and technical interaction of the National Police with non-state actors is disclosed.

Key words: public safety, national police, non-state actors, interaction, types of interaction.

УДК 344.7

В. В. Филоненко, В. Г. Чорна

«ЕЛЕКТРОННИЙ СУД» ЯК НОВІТНЯ ПЕРСПЕКТИВНА СИСТЕМА ВЕДЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Інформаційно-технічна революція кардинально змінює характер і методи ведення бізнесу. Використання можливостей технічного обміну дає змогу легше і швидше створювати й продавати необхідну інформацію, вирішувати завдання фінансово-операційного управління, а головне, витратити менше часу на вищезазначені процеси. Насправді, можна без сумнівів говорити про те, що перевагами новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій є забезпечення оперативності, повноти й вірогідності інформації, необхідної для прийняття потрібних для кожного з нас рішень. Тому дослідження актуальності у сфері права питання щодо електронного суду та актуальності його розвитку в Україні має вагоме значення не лише для працівників у сфері юриспруденції, а й для пересічних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зараз у науковій літературі приділяється все більше й більше належної уваги питанню електронного судочинства. Вивченням цього питання займаються А.В. Анісімов, О.Р. Арсірій, Г.В. Атаманчук, І.Л. Бачило, В.В. Білоус, О.Г. Данильян, В.О. Єльцов, О.Є. Сімсон, О.О. Денисова, Р.А. Калюжний, Н.В. Кушакова-Костицька, А.І. Марущак, М.Я. Сегай, В.П. Колісник, В.С. Цимбалюк, В.Г. Пилипчук, М.Я. Швець, М.М. Ясинок та інші. Кожен із авторів, котрий займається вивченням цього питання, намагається відстоювати свою точку зору щодо значення інформаційних технологій у житті суспільства, питання інформаційно-технічного забезпечення діяльності окремих органів державної влади, доцільності впровадження, підкріплюючи свою думку різкими аргументами.

Електронне судочинство як окремий напрям зацікавило багато вітчизняних дослідників: В.В. Білоус, М.В. Бондаренко, І.В. Булгакова, О.В. Головченко, А.Ю. Каламайко, Н.І. Логінова, А.Л. Паскар, Л.Р. Сердюк, О.С. Фонова. Але варто зазначити, що дослідження впровадження інформаційно-технологічного ресурсу розглядається переважно в його проблемних аспектах. Тому комплексний підхід упровадження електронно-інформаційних технологій у судову діяльність є неповним.

Мета статті – висвітлити актуальні питання впровадження електронних ресурсів у процес адміністративного судочинства з метою осучаснення та забезпечення швидкого поширення інформації для судового розгляду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Електронне правосуддя не є феноменом у світовій практиці. Ідея електронного інформування з'явилась ще наприкінці 80-х років минулого століття й набула популярності, почала діяти в таких країнах, як Італія, Канада, США, Австралія, Швейцарія, та багатьох інших країнах. Так, урядом Великобританії ще із самого зародження «Електронного судочинства» (а це – 80-ті роки минулого століття) поступово вводилися в практику деякі елемен-

ти електронного судочинства, що давало змогу громадянам звикнути і пристосуватися до нововведень, які були лише на користь суспільству, адже значно полегшували життя.

Наступний крок у Великобританії – проведення «Цифрової реформи» у 2016 році, яка дає змогу відповідачам і потерпілим брати участь у засіданнях дистанційно, за допомогою онлайн-зв'язку. Цей реформаційний крок дав змогу потерпілим і свідкам брати участь у судових засіданнях по відеозв'язку. Таке спрощення, на думку експертів, допомагає уникнути психологічних травм і дає потерпілим можливість краще згадати обставини розглянутих подій.

Не є новиною той факт, що з появою чогось нового обов'язково створюється законодавче підґрунтя, метою якого є урегулювання відносин. Тому 12 грудня 2003 р. прийнято Декларацію ООН «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті». Декларація проголошує такі важливі принципи побудови інформаційного суспільства: верховенство права; політику прозорості; сприятливу конкуренцію, засновану на принципі технологічної нейтральності, яка передбачена політичною й регламентарною базою; враховує національні особливості, що є необхідними для створення орієнтованого на інтереси людей інформаційного суспільства; інформаційно-комунікаційні технології – їх застосування і трактування має бути спрямоване на створення сприятливого клімату в усіх аспектах повсякденного життя; неабияку значущість для діяльності органів державного управління й надання ними послуг мають додатки, розроблені на базі інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Визначальні рекомендації щодо впровадження демократії в електронному судочинстві зазначено в рекомендації СМ/Рес (2009) 1 КМ РЄ державам-членам від 18 лютого 2009 р. [2].

Рекомендація Рес (2001) 3 КМ РЄ державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій» указує на необхідність забезпечення можливості відкриття провадження за допомогою електронних засобів; одержування відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи; здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу; одержання інформації про результати провадження в електронній формі (п. 3) [3].

Німецьким експертом Дорі Рейлінгом запропоновано влучний чотирирівневий розподіл електронної взаємодії між громадянами та владою:

- 1) перший рівень – веб-інформація про загальнодоступні послуги;
- 2) другий рівень – одностороння взаємодія (завантаження всіх необхідних форм із сайту);
- 3) третій рівень – двостороння взаємодія – оброблення форм (процесуальні дії в цифровій формі);
- 4) четвертий рівень – транзакція (робота зі справою, прийняття й оголошення рішення, оплата) [4].

Не можна не погодитися з тією думкою, що електронні інформаційні ресурси у XXI столітті стали невід'ємним елементом людського життя, а тому виникає необхідність пристосовуватись до «новаторських» ідей і крокувати «в ногу» з технологіями.

Україна не є винятком, адже щорічно в нашій державі розглядається сотні, а то й тисячі справ у різних сферах судочинства. Тому система електронного судочинства є одним із елементів електронного урядування, що сьогодні розглядається як спосіб організації державної влади за допомогою інформаційних мереж. То в чому ж полягають переваги електронної системи судочинства? По-перше, «електронний суд» підвищить відсоток рівня довіри суспільства до системи правосуддя. По-друге, полегшить функціонування органів державної влади і сприятиме режиму «економії часу», спрощенню судових процедур, скороченню термінів розгляду судових справ і значно заощадить витрати.

Електронний суд – це здійснення онлайн низки функцій, таких як подача позовної заяви, додатків до неї та надання відгуків на позови в електронному вигляді, доступ до судових актів, надання «електронних» доказів, розгляд справи онлайн, розсилка учасникам процесу через Інтернет або через sms-повідомлення інформації щодо поточної справи, функціонування сайтів судів, на яких можна знайти інформацію з конкретної справи [5, с. 140].

А.Ю. Каламайко в монографічній праці, присвяченій дослідженню електронних засобів доказування, наголошує на такому: «Недостатність наукових досліджень проблем електронного судочинства гальмує розвиток вітчизняного законодавства у відповідному напрямі. А це, у свою чергу, викликає невідповідність стану чинного нормативного поля високим запитам суспільства, що ґрунтуються на сучасному стані розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Останній уже набагато випереджає рівень, на якому зупинилося законодавство. Такий дисонанс є одним із чинників зростання незадоволення суспільства якістю державного управління та якістю роботи судової системи» [6].

Аналіз висловлених у науковій літературі думок і досвід застосування чинних норм процесуального права України свідчить про те, що актуальними є дослідження в напрямі наукового розроблення таких елементів електронного судочинства:

- 1) визнання всього спектру наявних сьогодні електронних інформаційних ресурсів належними й повністю допустимими доказами в судовому процесі;
- 2) можливості повноцінної двосторонньої комунікації між судом, учасниками судового процесу й усіма іншими заінтересованими особами за допомогою засобів сучасних електронних інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) можливості вчинення в електронному форматі всіх процесуальних дій під час розгляду будь-яких судових справ [7].

Беззаперечним є той факт, що інформаційні технології деяким чином спрощують життя, відкривають нові можливості, тому реформування у сфері судочинства також не має бути винятком.

Утілення масштабного проекту – «Електронний суд» – допоможе вирішити наявні проблеми в судочинстві, а саме: 1) забезпечить доступність правосуддя, адже учасники судового процесу матимуть змогу обмінюватися електронними документами; 2) заощадить витрати на виготовлення документів у паперовій формі, а також їх поштову відправку до необхідного суду; 3) пришвидшить передачу судових документів між судами тощо.

Електронне правосуддя – це ключ до підвищення якості роботи судів, забезпечення прозорості й доступності правосуддя судів та економії державних коштів [8].

Україна вже намагалася робити перші кроки до запровадження системи «Електронний суд» в Україні згідно з Наказом Державної судової адміністрації України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 31.05.2013 № 72, зі змінами [9], внесеними Наказом Державної судової адміністрації України від 14.06.2013 № 81, які визначають порядок подання документів до суду в електронному вигляді, а також надсилення всім учасникам судового процесу процесуальних документів в електронному вигляді (паралельно з документами в паперовому вигляді). Для цього необхідно зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, роздрукувати заявку про отримання процесуальних документів в електронному вигляді у справі й подати її до суду. Це здійснюється у справах цивільного та кримінального судочинства, в яких визначено, що повістка про виклик може бути повідомлена електронною поштою, факсом або за телефоном чи за допомогою інших засобів зв'язку, що забезпечують фіксацію виклику.

Не так давно, 03.10.2017, Верховна Рада України ухвалила Законопроект «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232, відповідно до якого в Україні запроваджено Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яка дасть змогу забезпечити обмін документами в електронній формі між усіма учасниками судових процесів і судом, а також фіксування судового процесу та участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Належну увагу в нових нормативних актах приділено питанню осучаснення судочинства, його електронізації і створенню низки електронних реєстрів, за допомогою яких і суд, й учасники судових проваджень зможуть оперативно отримувати необхідні для розгляду справ відомості й докази, що має значно прискорити вирішення судом спорів.

Також реалізовано практичну схему, яка дала змогу прослідкувати за механізмом роботи майбутньої судової телекомунікаційної системи. Відповідно до Наказу Державної судової адміністрації від 23.03.2017 № 367, з 01.04.2017 в 7 пілотних українських судах запроваджено Тимчасовий регламент обміну електронними документами. Наприклад, Жовтневий районний суд м. Одеси та Вінницький окружний адміністративний суди поряд із позитивною практикою запровадження електронного судочинства вже можуть указувати на недоліки та необхідні доопрацювання нормативно-правової бази «Електронного суду».

Наглядним прикладом став пілотний проект «Електронний суд» на базі Київського районного суду м. Одеси. Так, між двома установами – Київським районним судом м. Одеси та Одеським науково-дослідним інститутом судових експертиз Міністерства юстиції України – зроблено перші кроки електронної взаємодії. Спершу це було пересилання клопотань в електронному форматі з наступним донепризначенням відповідної паперової копії, це дало можливість економити по 3–4 дні на пересиланні документів і заклало підґрунтя налагодження діалогу.

Вищезазначений процес дав змогу не досилати паперові копії документів, що допомогло економити не лише час, а й бюджетні кошти (не довелося витратити

гроші на пересилання листа, йти до поштових відділень та очікувати в метрових чергах). Отже, вже на початковому етапі напрацювання взаємодії установ досягнуто значних результатів: значно зменшився строк проведення судових експертиз, покращилась якість взаємодії між установами, а учасники судових проваджень відчували на собі пришвидшення вирішення їхніх спорів [10].

Важко переоцінити перспективи подальшого розвитку судових установ. Убачається, що засобами електронного зв'язку можливо буде в найкоротший строк пересилати запити, відповіді, консультативні матеріали, матеріали справ для проведення експертного дослідження.

У прикінцевих перехідних положеннях Законопроекту «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 також зазначено, що переведення судочинства в режим «Електронного суду» відбуватиметься поступово. Справи, розгляд яких розпочато за матеріалами в паперовій формі до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи й не закінчено, продовжують розглядатися за матеріалами в паперовій формі. За учасниками судового провадження залишається право подавати документи до суду в паперовій формі після впровадження системи «Електронний суд».

Новелою є й те, що запроваджується електронне доказування – це інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, котрі мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові файли, графічні зображення, фотографії, відео- та звукозаписи), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні й голосові повідомлення. Вони можуть зберігатися в системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі, включаючи Інтернет ресурси. Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом. Законопроект також містить нововведення стосовно оформлення й видачі виконавчих документів: вони викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та підписуються електронним цифровим підписом судді. Протягом 5 днів після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ уноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу або рекомендованим чи цінним листом [11].

Поштовхом для втілення в реальність такої очікуваної реформи стало прагнення держави побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен матиме вільний доступ для користування та обміну інформацією, реалізуючи своє право вільного доступу до інформації й підвищуючи якість життя [12].

Але водночас, щоб упроваджена Законом № 6232 система ефективно запрацювала, необхідно, щоб належне господарсько-фінансове забезпечення електронного суду та людський фактор перебували в тісній взаємодії. Якщо розглядати в цілісності «Електронний суд», це є, беззаперечно, якісно-новий і перспективний процес роботи. Але все ж таки виникають й деякі питання. Якщо в м. Києві та ін-

ших обласних центрах із технологічною новацією проблем не має виникнути, то що говорити про маленькі містечка та села, де в судах бракує людських ресурсів для забезпечення якісного і швидкого судочинства в «паперовій формі», учасники процесу не можуть місяцями отримати рішення суду? Перспективи електронного судочинства виглядають досить недосяжними.

Поряд із позитивними моментами щодо запровадження «Електронного суду» та зменшення у зв'язку із цим корупційного складника шляхом вилучення безпосередніх контактів між усіма учасниками судового процесу не можна виключати можливість стороннього втручання третіх осіб у систему електронного судочинства. В епоху інформаційних технологій доступ головних учасників процесу (суддів) до електронного судочинства має бути захищений від впливу третіх осіб на найвищому рівні. Також потрібно забезпечити безперервний доступ усіх учасників процесу до «Електронного суду», щоб такі ключові принципи правосуддя, як гласність і відкритість судового процесу, в жодному випадку не були порушені через технічні несправності системи [13].

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна говорити про те, що електронне судочинство як один із секторів електронного урядування є одним із безпечних напрямів розвитку на шляху становлення нового інформаційного суспільства [14]. «Електронний суд», безсумнівно, має багато переваг. По-перше, це дає змогу значно економити час. Обмін документами є більш надійним та оперативним. По-друге, налагодження оперативного доступу до матеріалів справи. Виникають ситуації, коли терміново необхідно одержати чи передати певний документ, що перебуває в матеріалах справи. Зараз для цього необхідно написати відповідне клопотання, що досить часто займає цілі тижні. По-третє, не виникає необхідності засвідчення копій документів. Електронне судочинство допомагає уникнути часових витрат на виготовлення паперових копій документів, а отримувач такого документа завжди отримуватиме точну копію, чинність якої зможе перевірити за допомогою відомостей телекомунікаційної системи. Тому можна говорити про те, що українська судова система готова йти в напрямі запровадження повноцінного «Електронного суду». Але разом із тим запровадження таких технологій має бути підкріплене відповідними нормативно-правовими актами в правовій сфері.

Література

1. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.
2. Рекомендації CM/Rec(2009) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам. URL: <http://www.coe.int/t/dgap/>.
3. Рекомендація Res (2001)3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій». URL: <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/>.
4. Рейлінг Д. Информационные технологии в судах Европы: мнения, практика и инновации. URL: <http://home.hccnet.nl/a.d.reiling/html/Information>.
5. Кушакова-Костицька Н.В. Развитие электронного судочинства в Україні: проблемні питання. Науково-інформ. вісн. Серія «Право». 2013. № 7. С. 139.
6. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Kalamaiko/d_Kalamaiko.pdf.

7. Ковтун М. Електронний суд: призвичаємося до новацій. Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2015. № 5. С. 51.
8. Логінова Н.І. Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства. URL: <http://www.apdp.in.ua/v72/61>.
9. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу. URL: http://zib.com.ua/ua/21310-nakaz_dsa_ukraini_72_vid_31052013r.html.
10. Чванкін С.А. Про електронний суд. URL: <http://zib.com.ua>.
11. Юридична газета. Юрист Наталія Грішина.
12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 12. Ст. 102.
13. Українська правда. Олена Поїк. URL: <http://yur-gazeta.com/>.html.
14. Білоус В.В. Інноваційні напрямки інформатизації судочинства. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.

Анотація

Філоненко В. В., Чорна В. Г. «Електронний суд» як новітня перспективна система ведення судочинства в Україні. – Стаття.

У статті висвітлено актуальні питання впровадження електронних ресурсів у процес адміністративного судочинства з метою осучаснення та забезпечення швидкого поширення інформації для судового розгляду. Визначено, що електронний суд розглядається як нова ланка в системі адміністративних судів, призначення якої полягає в удосконаленні процесу обміну інформацією в електронному вигляді між судами, установами, учасниками судового процесу та державними органами. Ключовими ідеями впровадження електронного судочинства є автоматизація процесів судового діловодства, забезпечення повноцінного поширення інформації щодо судового розгляду, правової інформації, доступності до необхідної інформації учасників судового процесу, а також забезпечення дотримання процесуальних строків.

Ключові слова: електронний документообіг, електронний суд, захист законних прав та інтересів, інформаційно-комунікаційні технології, учасники судового процесу.

Аннотация

Филоненко В. В., Черная В. Г. «Электронный суд» как новая перспективная система ведения судопроизводства в Украине. – Статья.

В статье освещены актуальные вопросы внедрения электронных ресурсов в процесс административного судопроизводства с целью осовременивания и обеспечения быстрого распространения информации для судебного разбирательства. Определено, что электронный суд рассматривается как новое звено в системе административных судов, назначение которого заключается в совершенствовании процесса обмена информацией в электронном виде между судами, учреждениями, участниками судебного процесса и государственными органами. Ключевыми идеями внедрения электронного судопроизводства является автоматизация процессов судебного делопроизводства, обеспечение полноценного распространения информации относительно судебного рассмотрения, правовой информации, доступности необходимой информации участников судебного процесса, а также обеспечение соблюдения процессуальных сроков.

Ключевые слова: электронный документооборот, электронный суд, защита законных прав и интересов, информационно-коммуникационные технологии, участники судебного процесса.

Summary

Fylonenko V. V., Chorna V. H. “Electronic Court” as the latest, promising system of legal proceedings in Ukraine. – Article.

The article highlights the actual issues of the introduction of electronic resources in the process of administrative justice in order to modernize and ensure the rapid dissemination of information for judicial review. It has been determined that the electronic court is considered as a new link in the system of administrative courts, the purpose of which is to improve the process of electronic information exchange between courts, institutions, participants in the judicial process and state bodies. Key ideas for introducing e-justice are automation of court proceedings, full dissemination of information on court proceedings, legal information, access to the necessary information of participants in the court process, and enforcement of procedural time-limits.

Key words: electronic document circulation, electronic court, protection of legitimate rights and interests, information and communication technologies, participants in the judicial process.

UDC 347.23

Yu. V. Khort

COMPANY LAW IN UKRAINE: RECENT REGULATORY DEVELOPMENTS

Introduction. Ukrainian company law is undergoing a substantial review of its regulatory framework, and is being gradually brought into line with the EU legislation and best international standards in the area of company law. The adoption of the Civil Code of Ukraine (2003), Commercial Code of Ukraine (2003) and the Law of Ukraine “On Joint-Stock Companies” (2008) should be considered as important milestones in the development of the Ukrainian company law towards European integration.

After the Revolution of Dignity and signing the Association agreement acceleration of the reforms towards harmonization of Ukrainian legislation with the EU law in all areas of law, including company law, has been observed, the fact that has been repeatedly mentioned in the academic literature [1]. In particular, the Law of Ukraine No. 289-VIII from April 7, 2015 “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Protection of Investors Rights” [2], Law of Ukraine No. 1984 from March 23, 2017 “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Corporate Contracts” [3]; Law of Ukraine No. 1983 from March 23, 2017 “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Enhancing Corporate Governance in Joint-Stock Companies [4]; the Law No. 2275-VIII from February 06, 2018 “On Limited Liability Companies and Additional Liability Companies” [5] were adopted and fundamentally change the entire framework of company law.

It should be noted that the problems of the Ukrainian company law reforming in the context of European integration processes has often been the subject of study of numerous scholars.

The first comprehensive analysis, which proved the necessity of the Ukrainian company law reforming in the direction of bringing it into line with the EU *acquis communautaire* as well as the development of a list of clear recommendations on adaptation of the Ukrainian company legislation to the European standards, was made by Kibenko (2004) [6].

Hereinafter, the scholars have provided assessment of the effectiveness of the Ukrainian legislation approximation to the European standards. In this relation, it is necessary to mention the work of Antonenko (2009) [7], which analyzes the example of the Law on Joint-Stock Companies of 2008 and proves that the Ukrainian legislation adaptation to the EU standards is not always positive. The reason for the failure of approximation is explained with reference to the concept of demand for law developed in comparative law theory. The author points out that the Ukrainian legislation adopted many standards, developed in more advanced economies, the need for which in Ukraine no longer exists.

The report of the expert working group, which includes Radwan, Nadzon and Zdiruk, has analyzed development of the Ukrainian company legislation over the last 25 years, taking into account historical, social and economic conditions of its formation, the influence of foreign legislation, as well as, provision of assessment of its

adaptation to the EU standards, is a fundamental work in the area of the Ukrainian company law [8]. The authors of the Report conclude that nowadays there exists a conceptual dualism of the Ukrainian company law – the concurrent existence of the outdated legislation with Soviet repercussions and updated laws, which not only meet modern standards, but also show the necessity of their further reformation towards aligning with the European standards. In his another work Professor Radwan states, that Ukraine is gradually introducing a self-enforcing model (first mentioned by Black and Kraakman [9]. The scholar also points out the necessity of further reforms until its complete implementation [10].

In continuation of the issues raised in the above-mentioned work of Radwan – conducting the company law reform in the context of European integration motives – there followed a research by Romashchenko [1, p. 217]. Analyzing company law legislation and drafts laws, that have been developed since the events known as Euromaidan, the author concludes that after the signing of the EU-Ukraine Association Agreement a significant acceleration of the company law reform has been observed. The scholar also defines the main directions of the reform – introduction of squeeze-out rules and changes to the limited liability companies regulation, and comes to the conclusion, that complete alignment of the Ukrainian company law with the European standards is vitally important.

The purpose of this article is to define the main trends of the current renewed company legislation, as well as, the extent to which the Ukrainian experience of company law reform is related to the similar processes in the EU. The main focus of the work is the analysis of major novelties introduced by the newly developed company laws, introducing changes in regulation of corporate contracts and limited liability companies as well as formation of the legal basis for the squeeze-out and sell-out transactions.

1. Law of Ukraine “On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Protection of Investors Rights” No. 289-VIII from April 7, 2015

The adoption of the Law of Ukraine “On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Protection of Investors Rights” No. 289-VIII from April 7, 2015, which came into force on May 1, 2016, can be considered to be one of the most important legislative developments in company law for the last several years.

According to the explanatory note to this Law, it was adopted as part of the fulfillment of the Action Plan on improvement of the position of Ukraine in the World Bank and International Financial Corporation ranking “Doing Business”. Its main aim is strengthening minority shareholders protection and improvement of corporate governance. This Law implements the EU acquis requirements and best corporate governance standards in the area of company law, in particular, provisions of the Second Company Law Directive [11] and Recommendation of the European Commission on the role of non-executive or supervisory directors of listed companies and on the committees of the (supervisory) board from February 15, 2005 [12].

The law introduces such important legislative changes as: abolishment of the requirement to the maximum number of shareholders in a private company; change in the order of the joint-stock company supervisory board formation; improvement of the procedure of determining the market value of shares; enhancement of self-interested

transactions regulation; specification of provisions as to the liability of company bodies' officers; introduction of a derivative claim regulation and provisions regarding independent directors.

Introduction of the derivative claim is of particular importance for the Ukrainian company law, as a reliable tool for minority shareholder protection is provided by the Law. According to Art. 54 of the Commercial Procedure Code of Ukraine, a shareholder (member), who owns more than 10% of the share capital (ordinary shares) is entitled on behalf of the company to file a claim on compensation of the damages, caused by officers of the company bodies.

Another important legislative change, introduced by the analyzed Law, is abolishment of the requirement to the maximum number of shareholders in a private company, which previously could not exceed 100. As initiators of this Draft Law pointed out in the explanatory note, it is directed to elimination of so called "quasi-public companies", which became such as a result of the above-mentioned requirements to the maximum number of shareholders and were not interested in being public.

Introduction of the institute of independent directors is a principal amendment. The Law No. 289-VIII gives a clear definition of an independent director; it also envisages that supervisory boards of public and state-owned public companies, when more than 50% of shares belong to the state, should include independent directors and their audit, remuneration and appointments committees should be formed mainly from independent directors. Such legislative changes are directed on the implementation of the Recommendation of the European Commission on the role of non-executive or supervisory directors of listed companies and on the committees of the (supervisory) board from February 15, 2005 provisions.

As a whole, the provisions of the Law "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Protection of Investors Rights" can be assessed positively, however, it draws our attention by a range of legal gaps.

Firstly, the Law doesn't always take into account the specificity of the Ukrainian stock market, subject to raider attacks. For instance, the existing derivative claim design (even in its new edition, introduced by the new Commercial Procedure Code) makes it still possible to use it as a tool for raiding attacks. In particular, dishonest shareholder may bring a lawsuit with an unreasonable claim for invalidation of a transaction or a company bodies decision, which is accompanied by measures to secure the claim by means of the company's property arrest, prohibition for the head, shareholders and officers of the company or company as a whole to take certain actions, which, in its turn, can block the activity of the company. In the literature existence various mechanisms for preventing such abuse in different legal systems is pointed out. For instance, in Japan, the shareholder submitting the original claim must have a stake in the company for at least six months, and in Germany the shares must be purchased before a shareholder found the violation. At the same time, the Ukrainian legislation doesn't provide any remedies against such abuses prevention [13].

The Law also contains ambiguities as to derivative lawsuit provisions, which may lead to inefficiencies in the use of the legislative tool. In particular, it is unclear how the very fact of causing damage to the company and the causality with actions or inactivity of the official should be confirmed [13].